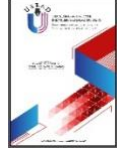

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year 4, Sayı 8, Issue 8,
Aralık 2021, December 2021
e issn: 2687-2641

DİASPORADA KAFKAS KİMLİĞİ VE AİDİYET HİSSİ ÜZERİNE BİR DERLEME ÇALIŞMASI

A REVIEW ON THE CAUSASIAN IDENTITY AND SENSE OF BELONGING IN THE
DIASPORA

Şevval UÇAR

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji,
İstanbul/Türkiye.

Master Student, Istanbul Aydın University, Psychology,
Istanbul/Turkey.

sevvalucar@stu.aydin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8880-2600

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1064070

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28.01.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15.03.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Uçar, Ş. (2022). Diasporada
Kafkas Kimliği ve Aidiyet Hissi Üzerine Bir Derleme Çalışması.
USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 4(8), 170-184.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Göç, sürgün gibi insan yaşamındaki önemli değişimler kimliğin tanımlanmasını belirleyen faktörlerdir. Göç ederken bireyler kimliklerini beraberinde götürmektedir ancak yeni çevreleriyle kültürel etkileşimleri bireylerin kimlik tanımlamasını farklılaştırmaktadır. Bireyin kimlik tanımlamasındaki farklılaşma zaman içinde aidiyet duygusunda değişimlere yol açmaktadır. Kafkasyalılar için yeni kimlik oluşumu 1864 sürgünüyle meydana gelmiştir. Kafkasyalılar 1864 Sürgünü'nden önceki yüzyıllar boyunca Kafkas Dağları'nın eteklerinde kendilerine ait topraklarda yaşamışlardır. Böylece sürgün edilen Kafkasyalılar için yeni bir kimlik oluşmuştur: Diasporik kimlik. Halk bir yandan etnik kimliğiyle kendini tanımlarken öte yandan yaşadığı coğrafyalarla etkileşimleri sonucu yeni kimlik tanımlamaları yapmıştır. Mevcut makalede diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik algısı ve yaşadıkları topluma aidiyet hislerine ilişkin literatür taraması yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalılar ile farklı diasporalarda yaşayan Kafkasyalıların kimlik algıları ve aidiyet hislerinin incelendiği araştırmalar gözden geçirilerek literatür taraması yapılmıştır. Mevcut çalışmalarda ayrıca diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik tanımlamasında etnik kimlik veya diasporik kimlik tanımlamalarından hangisinin öne çıktığı ve kimlik tanımlamalarında etkili olan faktörlerin hangileri olduğu da incelenmiştir. Alandaki çalışmaların çoğuna bakıldığında, Kafkasyalıların etnik kimlikleriyle kendilerini tanımladıkları ve kimliklerine olumlu anlamlar yükledikleri gözlenmektedir. Çalışmalardaki katılımcılar, çoğunlukla anavatan olarak Kafkasya'yı benimsemiş olsalar da diasporadaki yaşamlarından vazgeçemeyeceklerini ve uyum sağladıklarını aktarmışlardır. Sonuç olarak, diasporadaki Kafkasyalılar etnik kimlikleriyle kendilerini tanımlamış olsalar da yaşadıkları topraklara aidiyet hissettiklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Aidiyet, Kafkas, Diaspora, Sürgün

Abstract: There are various factors that affect identity identification. Important changes in human life such as immigration and exile are effective in identification. While migrating, individuals take their identities with them, but their cultural interactions with their new environment differentiate them in the identification of individuals. The differentiation in an individual's identity definition causes changes in the sense of belonging over time. The new identity formation for Caucasians occurred with the 1864 exile. For centuries before the 1864 Exile, Caucasians lived on their own lands at the foot of the Caucasus Mountains. A new identity was formed for the Caucasians who were exiled after 1864: the diasporic identity. On the one hand, people define themselves with their ethnic identity, on the other hand, they make new identity definitions as a result of their interactions with the geographies they live in. In this study, it is aimed to create a literature review about the identity perception of Caucasians living in the diaspora and their sense of belonging to the society they live in. A literature review has been made with key words. The literature on the identity perceptions and sense of belonging of the Caucasians living in the Turkish diaspora has been examined, the literature on the Caucasians living in different diasporas was also included. It examines whether ethnic identity or diasporic identity definitions come to the fore in the identity definition of Caucasians living in the diaspora and the factors that affect their identity definitions. In most of the studies in the literature, it is stated that Caucasians define themselves with their ethnic identity and attribute positive meanings to their identities. The participants in the studies in the literature report that although they see the Caucasus as their homeland, they cannot give up their lives in the diaspora and they adapt. Although Caucasians living in the diaspora define themselves with their ethnic identities, they feel a sense of belonging to the land they live in.

Key Words: Identity, Belonging, Caucasian, Diaspora, Exile

GİRİş

Tarih boyunca insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları yerlerden göç etmişlerdir. İnsanların kendi kararlarıyla veya buna zorlanmaları sonucu yer değiştirmesi sonucunda farkında olarak veya kendi istekleri dışında toplumsal yapılarında bazı değişimler meydana gelmiştir (Çağırkan, 2016). Göç eden

toplumların yaşadıkları değişimin yanı sıra gittikleri toplumlara kendi dillerini, kùltürlerini, yaşam tarzlarını beraberlerinde götürmeleriyle yerleştikleri toplumlarda da değişimlere neden olmuşlardır. Göç etmeden önce belli kimlik tanımları olan insanların göç sonrası yeni çevreleri ile yaşadıkları etkileşimler sonucunda kimlik tanımları değişmektedir. Göç eden insanlar kimliklerini, kim olduklarını ve nereye ait olduklarını sorgulamaya başlamaktadır (Ilgın ve Hasanođlu, 2006). Göç eden ya da etmek zorunda kalan insanların kimlik tanımlamalarının farklılaşmasına yaşadıkları bu sorgulama sebep olmaktadır. Kimlik oluşumunda farklı grupların göç yaşantıları yahut adaptasyon süreçlerine bağlı olarak kimliklerinde değişim yaşanmaktadır (Hattaođlu ve Yakusko, 2014).

Psikoloji bilimi ve sosyoloji, tarih, antropoloji gibi birçok disiplinin farklı perspektiflerden değerlendirdiği kimlik ve kimlik oluşumunda birçok farklı etken bulunmaktadır. Psikoloji bilimi kimliği daha çok bireysel kimlik, sosyal kimlik olarak incelemektedir. Sosyal kimlik; cinsiyet, din, etnik köken gibi çeşitli sosyal kategorizasyonlar ile özdeşleşme gibi konuları kapsamaktadır. Sosyal kimlik üzerinde de etkili olan etnik kimlik benzer değer yargıları, sosyal inançlar ve normlar ile ilişkilidir (Çağırkan, 2016). Göç ederken bireyler kimliklerini de beraberinde götürmektedir ancak yeni çevreleriyle kurdukları kùltürel etkileşim bireylerin kimlik tanımlamasında farklılıklar oluşurmaktadır. Bireyin kimlik tanımlamasındaki farklılaşma zaman içinde aidiyet duygusunda da değişimlere ve sorunlara yol açmaktadır. Yeni çevreleri ile kùltürel etkileşime giren göç eden insanlarda ele alınması gereken bir aidiyet sorunu oluşmaktadır (Ilgın ve Hasanođlu, 2006). Aidiyet sorununun giderilmesi ya da bu duygunun geliştirilebilmesi için birey-çevre uyumunun sağlanması gerekmektedir. Ortak değerler çerçevesinde toplanan bireyler, ortak amaçlara, önceliklere ve gereksinimlere sahip olduklarını anlamaları üzerine birbirlerine daha fazla destek verebilmek ve o desteği alabilmek umuduyla aidiyet duygularını pekiştirirler. Aidiyet duygusunun gelişimi bireylerin kimliklerinde yaşanan değişimleri de etkilemektedir.

Tarih boyunca birçok toplum göç etmek durumunda kalmış hatta kendilerine ait topraklardan sürgün edilmiştir. Bu sürgünler ile birçok insan kimi zaman yerleştikleri yeni toplumlarda aidiyet sorunları yaşasalar da yeni kimlikler oluşturmuşlardır. Sürgüne maruz kalan toplumlardan biri de Kafkasyalılar olmuştur. 1864 Sürgünü'nden önceki yüzyıllar boyunca Kafkas Dağları'nın eteklerinde kendilerine ait topraklarda yaşayan Kafkasyalılar büyük sürgünde yüzbinlerce kayıp yaşamış, Kafkas toplumunun büyük bir bölümü farklı coğrafyalara dağılmıştır. Böylece Kafkasyalılar için yeni bir kimlik oluşmuştur: Diasporik kimlik. Sürgün sonrasında Kafkasyalılar yaşamlarını dünyanın çeşitli yerlerindeki diasporalarda sürdürmeye devam etmek zorunda bırakılmışlardır. Halk bir yandan etnik kimliğiyle kendini tanımlarken öte yandan da yaşadığı coğrafyalarla etkileşimleri sonucu yeni kimlik tanımlamaları yapmıştır. Bu tanımlamalar içerisinde hangi kimliği ne kadar benimsedikleri, nereye ait hissettikleri çeşitli faktörlerin de etkisiyle değerlebilmektedir.

Mevcut çalışmada, tarama modeline dayalı nitel bir araştırma deseni kullanılmıştır ve diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik algısı ve yaşadıkları topluma aidiyet hislerine ilişkin bir literatür taraması gerçekteşirilmıştir. Anahtar kelimeler ile sistematik literatür taraması yapılarak tez çalışmalarına ve hakemli dergi makalelerine yer verilmiştir. Lisansüstü tezler, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) "Ulusal Tez Merkezi" adlı internet veri tabanından taranarak incelenmiştir. Hakemli dergi makaleleri taranırken Google Akademik ve DergiPark veri tabanları taranmıştır. Ulaşılan tezler ve makaleler doküman incelemesi tekniği kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmada, diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik tanımlamasında etnik kimlik ya da diasporik kimlik tanımlamalarından hangisinin öne çıktığı incelenmiştir. Bunun yanı sıra kimlik tanımlamalarında etkili olan faktörler, Kafkasyalıların yaşadıkları topluma yahut sürgün edildikleri topraklara aidiyet hisleri ele alınmıştır. Öncelikle Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalıların kimlik algıları ve aidiyet hislerine ilişkin alan yazını incelenmiş olsa da farklı diasporalarda yaşayan Kafkasyalıları ile ilgili literatüre de yer verilmiştir. Literatürden elde edilen bilgiler geçmiş yıllardan günümüze değin diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik tanımlamaları ve aidiyet hissi ile ilgili çalışmalardaki farklılıkları da ortaya koymaktadır.

Diasporada Kafkas kimliği ve aidiyet hissine dair literatür incelendiğinde Türkiye'de yapılan çalışmalarda Kafkasyalıları için ağırlıklı olarak Çerkes tanımlaması yapıldığı görölmektedir. Bu çalışmada yer verilen makale ve tezlerde Çerkes ifadesi Kafkasyalıların tümünü kapsamaktadır. Dadak'a göre Kafkasya'daki Çerkes tanımı, etnik kimliklerin çeşitliliği sebebiyle, Türkiye'deki Çerkes tanımıyla farklılık göstermektedir. Türkiye'de farklı Kafkas etnik grupları Çerkes ismi altında toplanmıştır. Ancak Çerkesler kendi aralarında etnik köklerini ve bağlı oldukları soyu belirtmek amacıyla bu ayrımları belirtmektedirler (Dadak, 2018).

İlgili Çalışmalar

Meşe (1991) tarafından gerçekteşirilen ve sosyo-kültürel gruplarda kültürel kimlik olgusunun incelediğinde bir çalışmada üç farklı Çerkes köyünden 18-50 yaş aralığında toplam 100 katılımcı ile çalışılmış olup Zavalloni'nin Sosyal Kimlik Envanteri'nden hareketle geliştirilen üç aşamalı bir envanter veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

İlgili çalışmada katılımcıların kendi kimliklerine dair "biz" tanımlaması ve farklı kimliklere yönelik "onlar" tanımlaması hakkındaki görüşleri neticesinde kendilerine uygun ve olumlu ifadeleri olduğu ve kendilerini diğer gruplarla kıyasladıklarında olumlu değerlendirdikleri görölmüştür. Araştırmada katılımcıların etnik kimliklerini sosyal kategorizasyon önemli bir yönü olarak gördükleri belirtilmektedir. Katılımcılar kendilerini tanımlarken gelenek ve göreneklerine bağlı, saygılı ve yardımsever ve birbirine bağlı gibi özellikler ile nitelendirirken geleneksel homojen bir topluluk imajı vermişlerdir. Dini kimliklerini olumlu özelliklerle tanımlayan katılımcılar dinine bağlı olmayı önemsediklerini belirtmişlerdir. Aile durumu, etnik grup, din grubu, yaş ve cinsiyet grubu açısından

değerlendirme yapılmış ve katılımcıların bu kimliklerinin kendine uyarlık ve değer atfı boyutlarının katılımcıların tüm kimlik tanımları açasından uygun ve olumlu görüldüğü saptanmıştır.

Ganich'in (2003) Ürdün Çerkes Diasporasını incelediği çalışmada ise katılımcıların büyük bir bölümü kendini hem Kafkasyalı hem de Ürdünlü olarak tanımlamıştır. Katılımcıların bir kısmı kendini sadece Kafkasyalı olarak nitelendirse de katılımcıların bir kısmı kendini Ürdünlü olarak tanımladığını belirtmiştir. Çalışmada bu durumun nedeni olarak Ürdün toplumuna entegrasyon; devletin ulusal politikası ve yaşadıkları toplumdan kendilerinin ve sonraki kuşakların dışlanması endişesiyle bilinçli bir seçim olduğu aktarılmıştır.

Katılımcıların çoğu Çerkes olmayı dürüstlük, cesaret, kendine ve insanlara saygı gibi olumlu niteliklerinin olması şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcıların çoğu ilk olarak Müslüman kimliklerinin, sonra Çerkes kimliklerinin önde geldiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların dini inanışları ile gelenek ve göreneklerinin uygun olup olmadığı da incelenmiş ve katılımcıların %45,4'ü geleneklerinin inanışlarına uygun olduğunu aktarmıştır. Katılımcılar kültürün ve dilin yok olmasına engel olunması gerektiği konusunda hemfikirdir. Çalışmada isim seçimi etnik bilincin göstergeleri arasında ele alınmış ve katılımcıların %45,4'ü çocuklarına Çerkes ismi koyduğunu, %21,3'ü Müslüman-Arap isimlerini, %30,5 her ikisini de verdiğini belirtmiştir. Çalışma bu durumu yaş faktörüyle birlikte değerlendirmiştir. Önceleri Arap isimleri verilmesi tercih edilirken (40 yaş ve üzeri) bu konuda zamanla değişim olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bu durum Çerkeslerin dolaylı olarak kendilerini yaşadıkları toplumdan ayrı tutma ve ulusal aidiyetlerini vurgulama çabası olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmaya katılanların %36,1 Kafkas değerlerine bağlı olduğunu belirtirken katılımcıların %24,07'si Arap ve Kafkas değerlerine bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada genç kuşakta anadil bilgisi günlük dille sınırlı olduğu ve dilin kaybolmasına neden olabilecek bu durumun topluluğun yaşlı kuşağını endişelendirdiği belirtilmiştir. Ürdün'de yer alan dernek ve vakıfların anadil, kültürün devamı gibi konularda etkisinin büyük olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmada anavatana geri dönüşün eskisi kadar keskin bir konu olmadığı ve katılımcıların çoğunun geleceklerini Ürdün'de gördüğu, Ürdün'ü yaşamları ve kariyerleri için en uygun yer kabul ettikleri belirtilmektedir. Kafkasya'da yaşanan istikrarsızlıkların vatanlarına dönmeye karşı olmayanları dahi korkuttuğu ifade edilmiştir. Kafkasya'nın katılımcılar için şiirsel hatıraların nesnesi, ziyaret edilmesi gereken fakat diğer yandan yaşaması zor bir yer olarak görüldüğu belirtilmektedir. Çalışmada Ürdün'deki Çerkes toplumunun etkinliğinin aktif eyleme geçmekten pasif manevi destek göstermeye kadar farklılaştığı ve küçük bir grup haricinde, Kafkasya'da olan olaylardan ziyade kendi sorunlarıyla ilgilendikleri vurgulanmaktadır. Bu durum Ürdün diasporasındaki Kafkasyalıların önlerindeki gerçek bir asimilasyon tehdidi olarak değerlendirilmektedir.

Doğanay'ın (2015) Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalıların bu ülkede yaptıkları anma programlarında ve çeşitli etkinliklerde gözlem yapılarak bireysel

hafızanın toplumsal hafızaya dönümünü incelediği çalışmada Çerkeslerin, kültürel anlamda yok olmamak, çok kültürlü vatandaşlığın olması ve kamusal alanda görünür olmak için hatırlama üzerine kurulu birtakım stratejiler geliştirdikleri belirtilmiştir.

Söz konusu çalışmada sürgünün, anıt mezarlar ve anma törenleri gibi hatırlama figürleri sayesinde anımsanıp unutulmamasının resmi tarihe karşı bir direnişin işareti olduğu vurgulanmıştır. Hafızanın canlı tutulmasını sağlayan mekânlar yaratılarak ya da keşfedilerek geçmiş bir olayın hatırlanmaya çalışıldığı ve bunun direniş ve özgürleşmede bir araç olduğu belirtilirken Kefken sahilinde ve anıt mezar etrafında, sürgünde ölenleri yad etmek için yapılan törenlerle anıların aktarımının sağlanması gelecekte de var olabilmenin önünü açtığı aktarılmıştır. Azınlıkların geçmişe referans vererek tanınma ve kültürel haklar talep etmelerinin onların isteklerine meşru bir zemin sunduğu ifade edilmektedir.

Çerkesler kendilerini bir kurban olarak göstermekte ve bu eylemler ile geçmişteki konumlarına meşru bir dönüş oluşturmaktadır (Bilgin, 2007: 237). Nitekim Türkiye’de azınlık olma veya Rusya’nın Çerkes Sürgünü’nü kabul etmesi ve Kafkasya’da Çerkeslere ait devletlerin kurulmasını desteklemesi taleplerinin referans kaynağını sosyal travmaya dönüşmüş ortak acıları oluşturmaktadır.

Doğanay’ın (2015) bu çalışmasında Çerkes Sürgünü’ne dair anılarının hatırlanmasının Çerkesleri özgürleştirdiği belirtilmiştir. Hatırlama, Çerkes aktörler için bir direniş biçimi şeklinde açıklanmaktadır. Söz konusu aktörleri direnmeye iten etmenlerden birinin, anılarda yaratılan Kafkasya’nın kaybedilmesinden duyulan hayal kırıklığı olduğu belirtilmiştir. Çalışma, Çerkes kimliğinin hatırlama edimi üzerine yeniden inşa edildiğini ve sürgünün sembolik tarihi olarak 21 Mayıs 1864’ün ve hafıza mekânı olarak Kuzey Kafkasya’nın Çerkes kimliğinin önemli bileşenlerini oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Demir ve Bolat (2017) tarafından Aydın ilinde üç Çerkes köyünden 30 katılımcı ile görüşme yaptığı çalışmada katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiş olup katılımcılarla nitel araştırma bağlamında gözlem ve görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu kendilerini başkalarına karşı tanımlarken “Çerkes” kimliğini kullandıkları belirtmiştir. Üç bölgede eşit sayıda katılımcının bu soruya verdikleri cevaplar aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Bu cevaplar doğrultusunda çalışmada Çerkeslerin kimlik konusundaki algılarının zaman ve mekan bağlamında büyük değişimler göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çerkesler için diasporik kimlik tanımlamasının geçerli olup olmadığının incelendiği araştırmada yapılan görüşmeler neticesinde Çerkes göçmenlerin ekseriyetinin anavatan olarak Türkiye’yi gördükleri, kendilerini yaşadıkları yere ve Türkiye’ye ait hissettikleri belirtilmiştir. Katılımcılar 1864 Kafkas sürgünü ve göç süreciyle ilgili hikayelerden bahsetmekte olup sürgünden bahsederken birçok kayıp verdiklerini, Rus baskısından kaçarak Anadolu’ya geldiklerini vurgulamışlardır.

Araştırma için seçilen bölgelerde farklı etnik gruplar bir arada yaşamaktadır. Kültürel mirasın devamlılığı ile etnik kimliğin korunması adına bu durumun önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Araştırmada kültürel özelliklerin, gelenek-göreneklerin devamlılığında bireylerin davranış pratikleri sorgulama alanlarından biri olmuştur. Bu noktada katılımcıların bir kısmı gelenek-göreneklerin devamı konusunda zorlandıklarını aktarıırken bir kısım katılımcı da kültürel öğelerin daha çok aile içinde ve soydaşlarının yanında devam ettiğini ifade etmiştir.

Anılan bu araştırmada katılımcıların cevapları yaş dağımlarına göre de incelenmiştir. 40 yaş ve üzerindeki bireyler genç kuşakta gelenek-göreneklerin devamlılığı için eski duyarlılığın gösterilmediği vurgulanmıştır. Katılımcılara göre bir arada yaşamak kültürün sürdürülebilmesi için gereklidir. Katılımcılar řu an yaşadıkları yeri değiştirmeyi düşünmediklerini ve Çerkeslerle bir arada yaşamının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Örf ve adetler hususunda özellikle kurallara (Xabze) uyulmadaki duyarlılıklarının ve saygı hususundaki hassasiyetlerinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan Çerkeslerin eř seçimleri konusunda evlenecekleri kişinin Çerkes olmalarına özen gösterdikleri gözlenmiştir. Ancak farklı etnik gruplar ile bir arada yaşamaya başlanması ve Çerkesler arasında akraba evliliklerinin doğru bulunmaması gibi sebeplerle çocuklarının eř seçiminde özgür olduklarını, mutlaka Çerkes biriyle evlenme gereklilikleri olmadığını dile getirmişlerdir. Gençler eř seçimi ile ilişkili soruları genelde "Eşimin Çerkes olması şart değil" şeklinde cevaplamışlardır. Farklı etnik gruplarla bir arada yaşamması ile Çerkesler ve diğer etnik gruplar arasında evliliklerin sıkça yaşanmaktadır.

Araştırmada kimliğin önemli belirleyicilerinden biri olarak ele alınan dil konusunda 40 yaş ve üzeri bireylerin çoğunun kendi dilini konuşurken 12-30 yaş arasındaki bireylerin neredeyse tümü Kafkas dillerini bilmemekte ve konuşmamaktadırlar. Bu anlamda Çerkesler anadil olarak Türkçeyi kabul ettiklerini ifade etmektedirler. Araştırma bölgelerinde yaşayan Çerkesler kendilerini tanımlarken daha çok Çerkes kimliklerini kullansalar da gelenek-görenek, dil ve kültürel özelliklerin sürdürülmesi hususunda yaşadıkları yerlere uyum sağlayarak bazı değişimler yaşadıkları ifade edilmektedir.

İncelenen bir diğer çalışma ise Akdeniz Göker (2018) tarafından gerçekleştirilmiş, farklı derneklerden 40 katılımcıyla görüşülmüştür. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 30 yaş üstü bireylerdir. Katılımcılar kendilerini Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı şeklinde tanımlamaktadır. Tüm katılımcılar "çifte yurttaşlık" talep ettiklerini ifade etseler de 40 katılımcıdan yalnızca 5 katılımcı resmi olarak Adige Cumhuriyetleri'ne yurttaşlık başvurusunda bulunmuştur.

Katılımcıların hepsi kendilerini diasporanın bir parçası şeklinde tanımladıklarını ve bundan mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı, Müslüman olmanın Çerkesleri Türkiye'de imtiyaz tanıdığını ve belli açılardan ayrımcılığa maruz kalmaktan koruduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar Türkiye diasporasında yaşarken kimi dönem Çerkes olmaktan dolayı ayrımcılığa uğradıklarını ve dışlandıklarını aktarmıştır. Buna rağmen beş katılımcı, eşit vatandaşlık anlamında bir sorun yaşamadıklarını, ayrımcı tavrın toplumun bazı

kesimlerince üretilen bir tepki olduğunu belirtmiştir. Yine de katılımcıların tümü anadilde eğitim ve radyo televizyon yayını ile ders kitaplarından ayrımcı ifadelerin ayıklanması hususlarında etkin bir mücadele gösterilmesi gerektiğini, kendilerini de bu mücadeleyi gösterecek kişiler olarak nitelendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Anavatanın neresi olduğu sorusuna "Kafkasya" karşılığını verseler de üzerinde yaşadıkları topraklarda siyasallaşmış özneler olarak kendilerini tanımlamayı seçmişlerdir. Araştırmada edinilen bulgular kendilerini diasporanın bir parçası olarak gördükleri ve bunun sonucunda kimlik temelli derneklere katılım sağlayan Çerkeslerin daha çok "vatandaşlaştıklarını", yaşadıkları ülkenin sorunlarına daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Katılımcıların çoğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduklarını hangi bağlamda hatırladıkları ve deneyimledikleri sorulduğunda "derneklere tartışmalara dahil olurken", "seçimler için çalışırken", "oy kullanırken" gibi cevaplar vermiştir.

Türkiyeli Çerkesler, yer aldıkları dernekler aracılığıyla hem etnik kimliklerini canlı tutacak mekanizmaları geliştirmekte hem de yaşadıkları ülkenin gündemine dahil olabilmek için araçlarını keşfetmektedirler. Bir katılımcı yaşadıkları toprakların doğasını, kültürel mirasını korumanın her Çerkesin görevi olduğunu düşündüklerini, Kafkasya'nın bozulmamış yeşiline ancak böylelikle sadık kalabileceklerine inandıklarını söylemiştir.

Türkiye Çerkesleri diasporik referansla kendilerini tanımlarken anavatan tanımının yaşadıkları vatan algılarını zedelediği tam tersine kamusal tartışmalarda yer almanın kanallarını güçlendirdiği vatandaşlıkla ilişkilerine dair önemli bir sonuçtur. Araştırmaya katılanların verdikleri örnekler, derneklerin ve federasyonların etkinliklerinde etno/kültürel temelli sorunları açan, içinde yaşadıkları coğrafyanın daha yapısal ve birlikte yaşama sorunlarına odaklanan tartışmaların tecrübe edildiğini göstermektedir.

Diasporik kimlik, etno/kültürel temelli bir aidiyeti temel alsada dahi yol açtığı ve imkân tanıdığı sosyalleşme; diasporik özneleri daha genel ve geniş boyutlu bir sosyalleşme ve siyasallaşma ile buluşturmakta ve bunun sonucunda daha fazla vatandaşlaştırmaktadır. "Anavatan neresidir?" sorusuna Kafkasya sonrası Türkiye topraklarına yerleşilen toprakların anavatan olduğu cevabı veren bir katılımcı olması dikkat çekicidir.

Bu konudaki başka bir çalışmada, Aksoy'un 2018 yılında yayımlanan Çerkes Sürgünü Hikayelerinde Kimliğin İnşası isimli araştırma makalesinde Tarihi Anılar ve Öyküler isimli kitaptan sürgün ana temalı 7 hikayenin tematik analizi yapılmaktadır. Çalışmada sürgün travmasının yenilgi ve çaresizlik, tabiat ve insan, Xabze-Çerkes gelenekleri ve Çerkes dili olmak üzere dört ana tema etrafında yansıtıldığı ortaya koyulmaktadır. Kapsama alınan hikayeler ile sınırlı kalan çalışmada Çerkes sürgününün bir kültürel travma olarak kolektif bellekte sürdürölme çabası değerlendirilmektedir. Çerkes diasporik kimliğinin kurucu unsuru sürgün travması olup tabiat tasvirleri, insan tasvirleri, töre, gelenekler ve ritüeller ile bezeli sürgün hikayelerinin tekrarı bu unsurun devamını sağlamaktadır.

Kültürel belleğin inşa edilmesi, sürdürülmesi ve nesiller arasında geçişi sağlaması aısından bu tekrar önemlidir.

Cumhuriyetin kuruluş döneminde uluslaşma politikalarına bağlı olarak asimile olan Çerkesler aısından masallar, mitler ve hikayeler diasporik kimliği temsil etmede araç olarak kullanılmaktadır. Çalışmada nesilden nesile geçen hikayelerde sürgün travmasının kültürel ve dilsel unsurlar eşliğinde yaşatılmaya çalışılmasının diasporik kimliğin devamı için önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir.

Dadak'ın 2018 yılında yayınlanan Sosyal Kimlik Kuramı Bağlamında Bireylerin Kimlik ve Aidiyet Tanımlamaları: Kocaeli Kafkas Kültür Derneđi isimli tez çalışmasında 40 katılımcıdan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Araştırmanın katılımcıları Kocaeli Kafkas Kültür Derneđi'nde aktif varlık gösteren 20-65 yař arası kişilerden kartopu örnekleme ile sečilmiřtir. Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalılara sorulan "kendinizi nasıl tanımlarsınız ve kimliğinizi ne şekilde ifade edersiniz" sorusuna cevap verirken katılımcıların tümü Çerkes kimliğine yer vermiştir. Katılımcıların kimlik tanımlamaları Sosyal Kimlik Kuramı bağlamında değerlendirilen araştırmada Çerkes olmayı ve Çerkesliđi nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Araştırmada katılımcıların Çerkes kimliklerini olumlu gördüklerine ve kendilerini diğer etnik kimlikler ile kıyaslayarak daha iyi gördüklerine dair veriler ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar Türkiye diasporasında Çerkes olmayı toplumsal konumu iyi olan bir gruba dahil olmak olarak nitelendirmektedir. Diasporada yaşıyor olsalar da ülkeye uyum sağlamış, sevilen ve kabul gören bir noktada olduklarını ifade etmektedirler. Araştırmada kimliğin tanımlanmasında dil ve kültüre dair ögelere de yer verilmiştir. Katılımcıların hepsi ana dillerinin günümüzde unutulduğunu ifade etse de kültürel değerlerin, örf ve adetlerin uygulanmaya devam edildiğini nesilden nesile aktarıldığını belirtmişlerdir.

Araştırmada kimliklerin hayatlarını şekillendirirken önemli kararlarda etkisine dair soru sorulan katılımcılar kimliklerini merkeze almasalar dahi günlük hayatlarında kimliklerinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, kimliklerine dair bilinç ve aidiyette dernek üyesi olmalarının etkisini de vurgulamışlardır. Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalı katılımcılar bu ülkeye dair uyum sorunu yaşamadıklarını ve kendilerini Türkiye'nin bir parçası saydıklarını belirtmişlerdir.

Kantemur'un 2018 yılında hazırladığı Mekân ve Aidiyet İlişkisi Üzerinden Kimlik İnşası: Kayseri Çerkesleri Örneği isimli yüksek lisans tez çalışmasında mekâna dayalı aidiyet duygusunun Kayseri'deki Çerkes kimliğinin inşasında kullanılma biçimleri incelenmektedir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 25 katılımcı ile görüşülmüştür. Çalışmada diaspora olma, savaş sonucunda sürgün ile ana vatandan ayrılma belleğine sahip olma, başka ülkelerde ve kentlerde yayılma, ayrılma ve parçalanma ile mekâna bağlı olarak yeniden bütünleşme gibi temel faktörlerin Kayseri Çerkeslerinin kimlik oluşturma süreçlerinde etkili olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar Çerkes kimliğinin temel taşıyıcısı ve topluluk tarafından

önem verilen konuların başında dilin sürdürülebilirliğini sağlayarak hayatta kalma meselesi önemsemekte ve yeni nesillere aktarımı konusunda özen gösterilmektedir.

Çalışma, Çerkes kimliğinin kullanılmasında kamusal ve özel alan arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir. Katılımcılar dış grupların onlara verdiği ismin Çerkes, kamusal alanlarda Türkiyeli ve Türk, diasporanın yaşıdığı diğer şehirler arasında Kayserili ve Uzunyaylalı, kendi etnik kökenlerinden bireylerle olduklarında kendilerini Kabardey, Hatuqoy, Abhaz, Şapsiğ gibi soy kategorileri ile tanımlayarak kimlik kurgusu yapmaktadırlar. Katılımcıların kimlik tanımlamalarındaki bu farklılaşma mekâna ve bağlama göre kimlik tanımlaması olup seyyar kimlik fikrine sahip olduklarını göstermektedir. Seyyar kimlik çoklu aidiyetler neticesinde oluşmaktadır. Çalışmada, Kayseri Çerkeslerinin, Kafkasya coğrafyasında meydana gelen gelişmelere duyarsız kalmamalarının yanı sıra Türkiye’de ve Uzunyayla’da meydana gelen sorunlarla da oldukça fazla ilgilendikleri vurgulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında mekânı kullanma, algılama, yaşama, dönüştürme gibi ögelerin katılımcıların kimliklerinin elzem bir parçası olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kayseri Çerkeslerinin kimlik tanımlaması yaparken köylü, gündelik yaşam mekânlarında kentli ve Xabze kültürünü diasporada yaşatmalarıyla Kafkasyalı olma özelliği sergilemeleri açısından ‘parçalı mekân aidiyetine’ sahip oldukları sonucuna ulaşılabilmektedir. Araştırmada Kayseri’de yaşayan Çerkes topluluğunun mekândaki görünürlüklerini artırma ve farklılıklarını ifade etmeleri varoluş kanıtı olarak belirlenmiştir.

Kayseri veya Uzunyayla’nın gelenek ve göreneklere bağlılığın en fazla hissedildiği yer olarak tanımlanması ile bölgedekilerin birtakım görev ve sorumluluklar yüklendiği ifade edilmektedir. Bu görevlerden en önemlisinin, mekân ve bellek anlamında diasporada Kafkasya’yı ve kültürlerini yaşatmak olduğu belirtilmektedir. “Küçük Kafkasya” olarak anılan bu bölgedekiler tarafından Türkiye’deki Çerkes kimliği bölgeselleştirilmiş ve Kayseri tipi Uzunyayla Çerkesliği modeli oluşmuştur. Ana vatan olarak tanımlama yapılan Kafkasya ile Uzunyayla bölgesi arasındaki benzerlikler topluluğun kendini tanımlamasında kent mekânını ikincil olarak görmesine sebep olmuştur. Ayrıca Kayseri’deki kozmopolitliğe, çok kültürlü ve çok uluslu yapıya rağmen nispeten daha izole kalan Uzunyayla’nın Çerkes kimliğinin taşıyıcılığını yaptığı söylenebilmektedir. Fakat toplum koruma kalkını inşa etse de kentleşme ile birlikte yerel Çerkes kültüründe birtakım değerleri değişmiştir. Bu değerlerin uygulanması mekâna bağlı olarak kısıtlanmış, tamamen ortadan kalkmış veya yaşanıla yere uyum sağlanmışır. Çalışma, olayları değerlendirmede xabze’nin kendine has kural ve kavramları ile hareket edilmesinde yaşlıların gençlere göre daha çok geleneğe tutunduğunu göstermiştir. Geleneksel Çerkes kültürü ile modern kent kültürü arasında yaşanan çatışma genç kuşaklarda kendini daha çok göstermektedir. Xabze’nin kurallarının uygulanması genç kuşak ile yaşlı kuşak arasındaki kopukluğun ilk izleridir. Bu çatışma neticesinde kent kültürü, geleneksel kültürden üst bir konuma geçmiş ve toplumsal yaşamı şekillendirmiştir.

Kültürel alandaki dönüşüm mekânın dönüşümünü ortaya çıkarmıştır. Zorunlu göç ile birlikte fiziksel olarak mekândan kopuş yaşansa da araştırma konusu edinilen Kayseri Çerkes topluluğunda belleğın ve kimliğın mekâna/alana/bölgeye aidiyetinin korunduğu gözlemlenmiştir. Buna göre topluluğın kullandığı mekânların Kafkasya bölgesine aidiyetin izlerini taşıyan fiziksel özelliklerinin yan sıra zihinsel süreçler açısından da uzantıları bulunmaktadır. Birçok kişi tarafından "ana vatan" olarak nitelendirilen Kafkasya bölgesine dönüş taleplerinin olması bu çalışmada dikkat çekici sonuçlardan olmaktadır. Çalışmaya katılan Kayseri Çerkesleri, dönüş talepleri ile diaspora yaşamlarına devam etmektedir.

Çalışmada kent ortamında Çerkes kimliğini daha görünür kılan en önemli unsurun Kafkas Derneğinin düzenlemiş olduğu faaliyetler olduğu vurgulanmıştır. Derneğın dil, gelenek, görenek, Çerkes yazar ve kitap tanıtımları, özel gün ve gecelerdeki kutlamalar gibi faaliyetler ile kültürel mekân işlevinin yan sıra Kafkasya ile bağlantı kurulmasına aracılık yapan, öğrencilerin Kafkasya'da eğitim almalarının yolunu açan, oradan gelen grupları karşılayıp Kayseri diasporası ile buluşturan, yani ulus ötesi mekâna giden yol konumunda olduğu ifade edilmektedir.

SONUÇ

Diasporada Kafkas kimliği ve aidiyet hissini incelediği bu çalışmada gözden geçirilen makaleler kronolojik sırayla ele alınmıştır. Yer verilen çalışmalardan yedisi Türkiye diasporasında, bir tanesi Ürdün diasporasında gerçekleştirilmiştir. Sosyal kimlik, diasporik kimlik, aidiyet, mekân aidiyeti, hikayelerle kimliğın aktarımı gibi temalardaki literatür incelenmiştir.

Mevcut çalışmada incelenen çalışmaların büyük çoğunluğunda Kafkasyalıların etnik kimlikleriyle kendilerini tanımladıkları, kimliklerine olumlu anlamlar yükledikleri görülmektedir. Gelenek, görenek ve değerlere bağlılık diasporada kültürün aktarımını sağlamada önemli etkenler olarak değerlendirilmektedir. Etnik kimliklerine olumlu anlam yükleyen Kafkasyalılar değerlerine bağlı olduklarını ifade etseler de bunun daha çok aile ortamlarında ve diğerk Kafkasyalıların yanındayken devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda dernek ve vakıfların yerinin önemli olduğu çalışmalarda ifade edilmiştir.

Kafkasyalıların farklı boylarında farklı dillerin konuşulması anadilin aktarımında önemli bir etken olmaktadır. Diasporada yaşayan Kafkasyalılar anadillerini yeni nesillere aktaramasa da dilin kültürün aktarılmasında önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Anadil konusunda farkındalık çalışmalarında diasporada faaliyet gösteren derneklerin etkili olduğu da çalışmalar da yer bulmaktadır.

Mekâna ve bağlama göre kimlik tanımlaması yapılması kimlik tanımlamalarındaki farklılaşmanın nedeni olarak görülmüştür. Ayrıca birçok araştırma Kafkasyalıların çoklu aidiyetler neticesinde ortaya çıkan seyyar kimlik fikrine sahip olduklarını göstermektedir.

Kafkasyalılar hayatlarını şekillendirirken önemli kararlarda kimliklerini merkeze almasalar da günlük hayatlarında kimlikleri etkilidir. Kimliğe dair bilinç ve aidiyette dernek üyesi olmak önemli bir faktördür. Gelenek ve göreneklere, değerlere bağlılık diasporada kültürün aktarımını sağlamada önemlidir.

Cumhuriyetin kuruluş döneminde uluslaşma politikaları sonucunda asimile olan Çerkesler açısından masallar, mitler ve hikayeler diasporik kimliğin temsil edilmesinde araç olmuştur. Çerkes diasporik kimliğinin kurucu unsuru sürgün travması olup tabiat tasvirleri, insan tasvirleri, töre, gelenekler ve ritüeller ile bezeli sürgün hikayelerinin tekrarı bu unsurun devamlılığını sağlamaktadır.

Son olarak diasporada yaşayan Kafkasyalıların anavatana dönüş konusundaki görüşleri farklı araştırmalara konu olmuştur. Mevcut çalışmada anavatan olarak Kafkasya görölse bile Kafkasyalıların diasporadaki yaşamlarından vazgeçemeyecekleri, buradaki yaşama uyum sağladıkları görölmüştür. Ayrıca diasporada yaşayan Kafkasyalılar etnik kimlikleriyle kendilerini tanımlasalar dahi yaşadıkları topraklara aidiyet hissettikleri gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz Göker, E. (2018). "Nereye Aitiz?" Diasporik Kimlik ve Türk Vatandaşlığı Kısacasında Çerkes Kimliği. *Aurum Journal of Social Sciences* 3(1), 91-105.
- Aksoy, Z. (2018). Çerkes Sürgünü Hikayelerinde Kimliğin İnşası. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 31, 62-76. DOI: 10.17829/turcom.459552
- Çağırkan, B. (2016). Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlar, Yeni Kimlikler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5(8), 2613-2623
- Dadak, E. (2018). *Sosyal Kimlik Kuramı Bağlamında Bireylerin Kimlik ve Aidiyet Tanımlamaları: Kocaeli Kafkas Kültür Derneği Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, G. & Bolat, S. (2017). Identity and Belonging in Circassian. *Istanbul Journal of Sociological Studies* 55, 1-42.
- Doğanay, G. (2015). Hatıralarla Kurulan Bir Toplumsal Kimlik: 21 Mayıs 1864 Sürgünü ve Türkiyeli Çerkesler. *Journal of Turkish Studies* 10(10), 361-380.
- Ganich, A. (2017). Ürdün Çerkes Diasporası. *Kafkasya Çalışmaları* 3(5), 29-48. DOI: 10.21488/jocas.337244
- Hattatoglu, P., & Yakushko, O. (2014). Experiencing the Formation of Hybrid Cultural Identities in First- Generation Turkish Immigrants to the United States. *Journal of Identity and Migration Studies* 8(1), 27-46.
- Ilgın C., & Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç-Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin/Kreuzberg Örneği. *İTÜ Dergisi* 5(2), Kısım: 1, 59-70.
- Kantemur, Z. (2018). *Mekan ve Aidiyet İlişkisi Üzerinden Kimlik İnşası: Kayseri Çerkesleri Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Meşe, G. (1991). *Çeşitli Sosyo-Kültürel Gruplarda Kültürel veya Sosyal Kimlik Olgusunun İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

GENİşLETİLMİş ÖZET Psikoloji bilimi ve sosyoloji, tarih, antropoloji gibi birçok disiplinin farklı açılardan ele aldığı kimlik ve kimlik oluşumunda birçok farklı etken bulunmaktadır. Psikoloji bilimi kimliği daha çok bireysel kimlik, sosyal kimlik olarak incelemektedir. Sosyal kimlik; cinsiyet, din, etnik köken gibi çeşitli sosyal kategorizasyonlar ile özdeşleşme gibi konuları kapsamaktadır. Göç, sürgün gibi insan yaşamındaki önemli değişimler kimliğin

tanımlanmasını belirleyen faktörlerdir. Göç ederken bireyler kimliklerini beraberinde götürmektedir ancak yeni çevreleriyle kültürel etkileşimleri bireylerin kimlik tanımlamasını farklılaştırmaktadır. Bireyin kimlik tanımlamasındaki farklılaşma zaman içinde aidiyet duygusunda değişimlere ve sorunlara yol açmaktadır. Aidiyet sorununun giderilmesi ya da bu duygunun geliştirilebilmesi için birey-çevre uyumunun sağlanması gerekmektedir. Ortak değerler çevresinde bir araya gelen bireyler, ortak amaçlara, önceliklere ve gereksinimlere sahip olduklarını anlamaları üzerine birbirlerine daha fazla destek verebilmek ve o desteği alabilmek umuduyla aidiyet duygularını pekiştirirler. Kafkasyalılar için diasporik kimlik 1864 sürgünü sonrası meydana gelmiştir. 1864 Sürgünü'nden önceki yüzyıllar boyunca Kafkas Dağları'nın eteklerinde kendilerine ait topraklarda yaşayan Kafkasyalılar 1864'deki büyük sürgünde yüzbinlerce kayıp yaşarken toplumun büyük bir bölümü farklı coğrafyalara dağılmıştır. Bu sürgün sonrasında Kafkasyalılar yaşamlarını dünyanın çeşitli yerlerindeki diasporalarda sürdürmeye devam ettirmektedirler. Halk bir yandan etnik kimliğiyle kendini tanımlarken öte yandan yaşadıkları coğrafyalarla etkileşimleri sonucu yeni kimlik tanımlamaları yapmaktadır. Bu tanımlamalar içerisinde hangi kimliği ne kadar benimsedikleri, nereye ait hissettikleri çeşitli faktörlerin etkisiyle değişmektedir. Bu çalışma ile diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik algısı ve yaşadıkları topluma aidiyet hislerine ilişkin literatür taraması dökümü oluşturulması amaçlanmaktadır. Öncelikle Türkiye diasporasında yaşayan Kafkasyalıların kimlik algıları ve aidiyet hislerine ilişkin alan yazını incelenmiş olsa da farklı ülke diasporalarında yaşayan Kafkasyalılar ile ilgili alan yazınına da yer verilmektedir. Çalışmada sosyal kimlik, diasporik kimlik, aidiyet, mekan adiyeti, hikayelerle kimliğin aktarımı gibi ana temalı literatüre yer verilmektedir. Diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik tanımlamasında etnik kimlik ya da diasporik kimlik tanımlamalarından hangisinin öne çıktığı ve kimlik tanımlamalarında etkili olan faktörler incelenmektedir. Aynı zamanda Kafkasyalıların yaşadıkları topluma yahut sürgün edildikleri topraklara aidiyet hisleri çalışmada ele alınmaktadır. Bu çalışma ile yapılan literatür taraması dökümü geçmiş yıllardan günümüze dek diasporada yaşayan Kafkasyalıların kimlik tanımlamaları ve aidiyet hissi ile ilgili çalışmalardaki farklılıkları da ortaya koymaktadır. Literatürde yer alan çalışmaların büyük çoğunluğunda Kafkasyalıların etnik kimlikleriyle kendilerini tanımladıkları, kimliklerine olumlu anlamlar yükledikleri belirtilmektedir. Diaspora olma, savaş sonucunda sürgün ile ana vatandan ayrılma belleğine sahip olma, başka ülkelere ve şehirlere yayılma, ayrılma ve parçalanma ile birlikte mekâna bağlı olarak yeniden bütünleşme gibi temel faktörler Kayseri Çerkeslerinin kimlik oluşturma süreçlerinde etkilidir. Katılımcıların kimlik tanımlamalarındaki farklılaşma mekâna ve bağlama göre kimliğin tanımlanması olup seyyar kimlik fikrine sahip olduklarını göstermektedir. Seyyar kimlik çoklu aidiyetler neticesinde oluşmaktadır. Genç kuşaklara geleneksel Çerkes kültürü ile modern kent kültür arasındaki çatışma yansımaktadır. Xabze'nin kurallarını uygulanması genç kuşak ile yaşı kuşak arasında kopukluğa neden olmaktadır. Bu çatışmalar ile kent kültürü, geleneksel kültürden üst bir konuma geçmekte ve toplumsal yaşamı şekillendirmektedir. Etnik kimliklerine olumlu anlam yükleyen Kafkasyalılar değerlerine bağlı olduklarını ifade etseler de bunun daha çok aile ortamlarında, diğer Kafkasyalıların yanındayken devam ettiklerini belirtmişlerdir. Dernek ve vakıfların bu konuda önemli bir yer tuttuğu da çalışmalarda ifade edilmiştir. Kimliklerini hayatlarını şekillendirirken önemli kararlarda kimliklerini merkeze almasalar da günlük hayatlarında kimliklerinin etkili olduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar, kimliklerine dair bilinç ve aidiyette dernek üyesi olmalarının etkisini de vurgulamışlardır. Gelenek ve göreneklere, değerlere bağlılık diasporada kültürün aktarımını sağlamada önemli etkenler olarak görülmektedir. Kafkasyalıların farklı boylarında farklı dillerin konuşulması anadilin aktarımında önemli bir etken olmaktadır. Diasporada yaşayan Kafkasyalılar anadillerini yeni nesillere aktarmasa da dilin kültürün aktarılmasında önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Anadil konusunda farkındalık çalışmalarında diasporada faaliyet gösteren derneklerin etkili olduğu da çalışmalar da yer bulmaktadır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde uluslaşma politikaları neticesinde asimile olan Çerkesler açısından masallar, miter ve hikayeler diasporik kimliğin temsil etmede araç olarak kullanılmaktadır. Çerkes diasporik kimliğinin kurucu unsuru sürgün travması olup bu unsurun devamınının, tabiat tasvirleri, insan tasvirleri, töre, gelenekler ve ritüeller ile bezeli sürgün hikayelerinin tekrarı

ile sağlandığı görölmektedir. Kültürel belleğin inşa edilmesi, sürdürölmesi ve nesiller arasında geçişinin sağlanması için sürgün hikayelerinin tekrarı önemlidir. Diasporik kimliğin devamı için nesilden nesle aktarılan hikayelerde sürgün travmasının kültürel ve dilsel unsurların eşliğinde yaşatılmaya çalışılması önemli bir yere sahiptir. Literatür dökümünde yer verilen çalışmalara katılanlar genellikle anavatan olarak Kafkasya'yı görseler de diasporadaki yaşamlarından vazgeçemeyeceklerini, buradaki yaşama uyum sağladıklarını belirtmektedirler. Diasporada yaşayan Kafkasyalılar etnik kimlikleriyle kendilerini tanımlasalar da yaşadıkları topraklara aidiyet hissetmektedirler.

EXTENDED ABSTRACT: The concept of identity has been the subject of many disciplines such as psychology, history and anthropology. These disciplines deal with the concept of identity from different perspectives. The science of psychology examines identity from different aspects such as individual identity and social identity. Identification with various social categorizations such as gender, religion, ethnicity is handled together with the phenomenon of social identity. There are many factors that affect identity identification. Important changes in human life such as immigration and exile are effective factors in defining identity. While migrating, individuals take their identities with them, but the cultural interaction they establish with their new environment creates differences in the identification of individuals. The differentiation in an individual's identity definition causes changes and problems in the sense of belonging over time. In order to eliminate the problem of belonging or to develop this feeling, individual-environment harmony must be ensured. When individuals come together around common values, they understand that they have common goals, priorities and needs, and they reinforce their sense of belonging in the hope of being able to give and receive more support to each other. A new identity formation for Caucasians occurred with the 1864 exile. For centuries before the 1864 Exile, Caucasians lived on their own lands at the foot of the Caucasus Mountains. Hundreds of thousands of people lost their lives in the great exile of 1864, and a large part of the society was dispersed to different geographies. A new identity was formed for the Caucasians who were exiled after 1864: the diasporic identity. After this exile, Caucasians continue to live in diasporas around the world. On the one hand, people define themselves with their ethnic identity, on the other hand, they make new identity definitions as a result of their interactions with the geographies they live in. Within these definitions, which identity they adopt and how much they feel about where they belong can change with the effect of various factors. With this study, it is aimed to create a literature review about the identity perception of Caucasians living in the diaspora and their sense of belonging to the society they live in. A systematic literature search has been made with key words, and thesis studies and peer-reviewed journal articles are included. First of all, although the literature on the identity perceptions and sense of belonging of the Caucasians living in the Turkish diaspora has been examined, the literature on the Caucasians living in the diasporas of different countries is also included. In the study, main-themed literature such as social identity, diasporic identity, belonging, place identity, transferring identity with stories are included. It examines whether ethnic identity or diasporic identity definitions come to the fore in the identity definition of Caucasians living in the diaspora and the factors that affect their identity definitions. At the same time, the sense of belonging of Caucasians to the society they live in or to the lands they were exiled to is discussed in the study. The literature review with this study also reveals the differences in the studies on the identity definitions and sense of belonging of Caucasians living in the diaspora from past years to the present. In the vast majority of studies in the literature, it is stated that Caucasians define themselves with their ethnic identity and attribute positive meanings to their identities. Basic factors such as being a diaspora, having the memory of leaving the motherland with exile as a result of the war, spreading, separating and disintegrating in other countries and cities, as well as reintegration depending on the place, are effective in the identity formation process of the Kayseri Circassians. The differentiation in the identity definitions of the participants is the definition of identity according to the place and context, showing that they have the idea of a itinerant identity. The itinerant identity is formed as a result of multiple belongings. The traces of the conflict between traditional Circassian culture and modern urban culture are seen on younger generations. The first traces of the

disconnection between the younger generation and the old generation are also observed in applying the rules of Xabze. As a result of this conflict, urban culture shapes social life by passing from traditional culture to a higher position. Although Caucasians, who attach a positive meaning to their ethnic identity, state that they are committed to their values, they stated that this continues mostly in their family environment, when they are with other Caucasians. It has also been stated in the studies that associations and foundations have an important place in this regard. Although they do not center their identities in important decisions while shaping their lives, it is stated that their identities are effective in their daily lives. The participants also emphasized the effect of being a member of the association on the awareness and belongingness of their identity. Adherence to traditions, customs and values are seen as important factors in ensuring the transfer of culture in the diaspora. Speaking different languages in different tribes of Caucasians is an important factor in the transmission of the mother tongue. Although Caucasians living in the diaspora cannot transfer their mother tongue to new generations, they emphasize that language is important in transferring culture. There are also studies in which associations operating in the diaspora are effective in awareness studies on mother tongue. Tales, myths and stories are used as tools to represent the diasporic identity for the Circassians, who were assimilated as a result of the nationalization policies in the founding period of the republic. The founding element of the Circassian diasporic identity is the trauma of exile, and it is seen that the continuation of this element is provided by the repetition of exile stories embellished with nature depictions, human depictions, customs, traditions and rituals. This repetition is also important in terms of constructing and maintaining cultural memory and ensuring the transition between generations. For the continuation of the diasporic identity, trying to keep the trauma of exile alive in the presence of cultural and linguistic elements has an important place in the stories passed down from generation to generation. Participants in the studies included in the literature breakdown generally state that although they see the Caucasus as their homeland, they cannot give up their lives in the diaspora and they adapt to the life there. Although Caucasians living in the diaspora define themselves with their ethnic identities, they feel a sense of belonging to the land they live in.